

PŘÍPRAVA NA SVÁTOST MANŽELSTVÍ

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE

PRAHA 2001

(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

1. Příprava na manželství, na manželský a rodinný život, má velký význam pro blaho církve. Svátost manželství má velkou hodnotu pro celé křesťanské společenství a na prvním místě pro manžele. Jejich rozhodnutí je natolik závažné, že nemůže být nepřipravené či ukvapené. V dřívějších dobách mohla tato příprava počítat s podporou společnosti, která uznávala hodnoty manželství a jeho prospěšnost. Církev bez obtíží či problémů hájila jeho svatost s vědomím, že svátost manželství coby základní buňka Božího lidu je jistotou pro církev. Podpora ze strany církve byla, alespoň ve skutečně evangelizovaných společenstvích, rozhodná, jednotná a celistvá. Ztroskotání manželství, rozluky byly v podstatě řídké a rozvod byl považován za „ránu“ pro společnost (srov. *Gaudium et spes* č. 47).

Dnes se naproti tomu nezřídka setkáváme s výrazným úpadkem rodiny, s „korozí“ hodnot manželství. V mnohých národech, především v ekonomicky vyspělých zemích, se počet sňatků snížil. Manželství je obvykle uzavíráno až v pokročilejším věku, stoupá počet rozvodů a rozluk, i v prvních letech manželského života. To vše nutně vede k pastoračnímu znepokojení, tolikrát zdůrazňovanému: Jsou ti, kdo vstupují do manželství, skutečně připraveni? Otázka přípravy na svátost manželství a na manželský život se ukazuje být velkou pastorační nutností především ve prospěch manželů, celého křesťanského společenství a společnosti. Z tohoto důvodu rostou iniciativy, které se snaží náležitě a vhodně odpovědět na otázky spojené s přípravou na svátost manželství.

2. Při různých setkáních, shromážděních a především při návštěvách „ad limina“ Papežská rada pro rodinu, v úzkém kontaktu s biskupskými konferencemi a biskupy, pozorně sledovala pastorační úsilí týkající se přípravy na svátost manželství, jejího slavení a života, který z této svátosti vyplývá. Papežská rada byla opakovaně vybízena, aby pro přípravu křesťanských snoubenců poskytla materiál, který představuje tento dokument. Využívá zde také příspěvků mnoha apoštolských hnutí, skupin a sdružení podílejících se na pastorační rodin, které vypracování této příručky podpořily radou a zkušenostmi.

Příprava na manželství je pro ty, kdo k této křesťanské svátosti přistupují, příhodným a výsadním okamžikem, je čas – *Kayrós*, ve kterém Bůh promlouvá ke snoubencům a vzbuzuje v nich vnímavost pro povolání k manželství a pro život, do něhož svátost manželství uvádí. Doba známosti je součástí intenzivního evangelizačního procesu. Snoubenci, budoucí manželé, se začínají zabývat otázkami souvisejícími s rodinou. Je proto nutné, aby pochopili, co znamená zodpovědná a zralá láska v láskyplném společenství života, kterým se stává jejich rodina, pravá domácí církev, jež přispěje k obohacení celé církve.

Součástí této závažné přípravy je též proces evangelizace, chápaný jako dozrávání a prohloubení víry. Je-li víra snoubenců slabá, téměř mrtvá (srov. *Familiaris consortio* 68), je zapotřebí ji oživit, což někdy vyžaduje náročné a trpělivé vyučování, které by probudilo a udržovalo živou víru. Především tam, kde okolí zpohanštělo, bude obzvláště vhodný postup „jako jakýsi katechumenát“ (*Familiaris consortio* 66) a předávání základních křesťanských pravd, které by napomohly upevnění a prohloubení víry snoubenců. Je žádoucí, aby křesťanská naděje pronikla tento mimořádný okamžik přípravy na manželství a proměnila jej v novou evangelizaci budoucích rodin.

3. Na důležitost této jedinečné okolnosti poukazuje učení 2. vatikánského koncilu (*Gaudium et spes* 52), pokyny papežského učitelského úřadu (*Familiaris consortio* 66) a církevní zákonodárství (*Kodex kanonického práva* kán. 1063, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, kán. 783), (*Katechismus katolické církve* (č. 1632) a jiná prohlášení učitelského úřadu, jako například *Charta rodinných práv*. Velkou pomoc pro tento náš úkol přinášejí i dva nejnovější dokumenty papežského učitelského úřadu; dopis rodinám *Gratissimam Sane* a encyklika *Evangelium vitae*.

Jak už bylo řečeno, zahájila Papežská rada pro rodinu na základě opakovaných podnětů úvahu na toto téma a soustředila se především „na přípravné kurzy“ v duchu apoštolské adhortace *Familiaris consortio*. Redakční práce proto měly následující průběh:

V roce 1991 se Rada na svém plenárním shromáždění (30. září – 5. října) zabývala tématem přípravy na svátost manželství. Presidium Papežské rady pro rodinu spolu s manželskými páry, které s ním spolupracují, předložilo bohatý materiál k přípravě prvního návrhu. Na 8. – 13. červenec 1992 pak byla svolána pracovní skupina složená z du-

chovních vůdců, poradců a odborníků, kteří vypracovali druhý návrh; ten byl rozeslán biskupským konferencím k doplnění podnětů a příspěvků. Pracovní skupina pak v roce 1995 podnětné odpovědi prostudovala a zapracovala je do dokumentu. Rada nyní předkládá tuto příručku, která má sloužit jako podklad pro pastorační činnost zaměřenou na přípravu ke svátosti manželství. Zvláště prospěšná bude pro biskupské konference při přípravě jejich direktoria a také pro větší pastorační úsilí v diecézích, farnostech a apoštolských hnutích (srov. *Familiaris consortio* 66).

4. Již zmíněná apoštolská adhortace jako jakási „magna charta“ rodiny zdůraznila, že „změny, které nastaly ve společenské struktuře skoro všech moderních států, vyžadují, aby nejen rodiny, ale i společnost a církve spolupracovaly na správné přípravě mladých lidí k úkolům, které na ně čekají. (...) Proto musí církev vytvářet a podporovat stále lepší a intenzivnější způsoby příprav na manželství, aby se, pokud možno, odstranily nesnáze, jež doléhají na tolikrát manželství, a dále také aby se podporovalo utváření a rozvíjení manželství šťastných“ (*Familiaris consortio* 66).

Kodex kanonického práva zavazuje k osobní přípravě „na uzavření manželství, v níž se snoubenci připraví na posvátnost jejich nového stavu a na jeho úkoly“ (*Kodex kanonického práva* kán. 1063, 2; *CCEO*, kán. 783 §1). Toto ustanovení lze nalézt i v *Ordo celebrandi matrimonium* (12).

V proslovu k plenárnímu shromáždění Papežské rady pro rodinu (4. října 1991) Svatý otec dodal: „Čím více prostředí znesnadňuje chápání pravosti křesťanské svátosti manželství a této instituce jako takové, tím větší musí být úsilí o patřičnou přípravu snoubenců na jejich odpovědnost.“ Připojil několik konkrétních připomínek k samotným přípravným kurzům: „Jak jste mohli konstatovat, vzhledem k nutnosti pořádat tyto kurzy ve farnostech a vzhledem k pozitivním výsledkům různých použitých metod se jeví jako prospěšné, aby dalším postupem bylo upřesnění kritérií, která je třeba ve formě směrnic či direktoria předložit místním církvím jako hodnotnou pomůcku. To platí tím spíše, že uprostřed „lidu života a pro život“, má v místních církvích rozhodující zodpovědnost rodina. Tato odpovědnost vychází z její podstaty – rodina jako společenství života a lásky založené na svátosti manželství – a z jejího poslání "střežit lásku, zjevat ji a sdělovat" (*Evangelium vitae* 92, srov. *Familiaris consortio* 17).

5. Za tímto účelem předkládá Papežská rada pro rodinu tento dokument, který se zabývá přípravou na svátost manželství a jejím slavením.

Jednotlivé linie dokumentu vytvářejí itinerář přípravy na svátost manželství ve třech úsecích: příprava vzdálenější, bližší a bezprostřední (srov. *Familiaris consortio* 66). Předkládaný materiál je určen v první řadě biskupským konferencím, jednotlivým biskupům a jejich spolupracovníkům, za účelem pastorační přípravy na manželství. Předmětem i součástí pastorační péče církve jsou však (a nemůže tomu být jinak) sami snoubenci.

6. Zvláštní pastorační pozornost bude třeba věnovat snoubencům, kteří se nacházejí ve výjimečných situacích, o kterých hovoří *Kodex kanonického práva* v kán. 1071, 1072 a 1125, a *CCEO* v kán. 789 a 814; pokud by v těchto případech nebylo možné aplikovat směrnice obsažené v dokumentu komplexně, mohou v každém případě posloužit ke správnému nasměrování a náležitému doprovázení snoubenců.

Církev, věrna Kristově vůli a jeho učení, vyjadřuje svým zákonodárstvím pastorační lásku v péči o každou situaci věřících. Nabízená kritéria nemají být proto chápána jako další vynucující požadavky, nýbrž jako nástroje pozitivní pomoci.

7. Základní doktrinní motivace procházející těmito směrnicemi se rodí z přesvědčení, že manželství je dar mající svůj původ ve stvoření, a proto je hluboce zakořeněno v lidské přirozenosti. „Nečetli jste, že Stvořitel na začátku učinil lidi jako muže a ženu a prohlásil: Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své ženě a ti dva budou jeden člověk?“ (*Mt* 19,4–5). Svým působením v oblasti rodiny a manželství přispívá církev jistě k blahu společnosti jako takové a všech lidí. Křesťanské manželství – byť v novosti života darované vzkříšeným Kristem – vyjadřuje stále pravost manželské lásky a je v jistém smyslu prorocstvím, které jasným způsobem oznamuje skutečný požadavek lidské bytosti: muž a žena jsou již od svého počátku povoláni k životu ve společenství života a lásky, v komplementaritě, jež „ochranou a rozvojem lidského života“, tedy „zodpovědným úkolem pro všechny“ (*Evangelium vitae* 91) napomáhají rozvoji lidské důstojnosti manželů, blahu dětí a celé společnosti.

8. Tento dokument se proto zabývá jak přirozenými lidskými skutečnostmi, Bohem ustanovenými, tak skutečnostmi, které jsou specifické pro svátost ustanovenou Kristem. Dokument je rozdělen do třech částí:

- 1) důležitost přípravy na křesťanské manželství;
- 2) etapy (fáze) přípravy;
- 3) svatební obřad.

I. DŮLEŽITOST PŘÍPRAVY NA KŘESŤANSKÉ MANŽELSTVÍ

9. Výchozím bodem itineráře přípravy na manželství je vědomí, že Pán Ježíš Kristus mocí Ducha svatého pozdvihl a povýšil manželský svazek na svátost Nové smlouvy. Připodobňuje manžely k obětavé lásce Krista – ženicha k církvi, jeho nevěstě (srov. *Ef* 5, 25–32), činí je obrazem této lásky, dává jim na ní podíl, proměňuje je v chválu Pána, posvěcuje manželské spojení a život křesťanů, kteří tuto svátost uzavírají, a zakládá tak křesťanskou rodinu, domácí církev a „základní životní buňku společnosti“ (*Apostolicam actuositatem* 11), „svatyni života“ (*Evangelium vitae* 92, rovněž 6, 88, 94). Svátost manželství je tedy slavena a prožívána v jádru Nové smlouvy, ve velikonočním tajemství. Kristus, ženich stojící uprostřed těch, kdo jsou jeho (srov. *Gratissimam sane* 18; *Mt* 9,15), je zdrojem veškeré síly. Křesťanské páry a rodiny nejsou tedy osamělé ani opuštěné.

Manželství, které má svůj původ v Bohu Stvořiteli, je pro křesťany také autentickým povoláním k mimořádnému životnímu stavu v milosti. Aby toto povolání dosáhlo plné zralosti, vyžaduje vhodnou a osobitou přípravu. Je to specifická cesta víry a lásky, a to tím spíše, že manželé přijímají toto povolání pro blaho církve a společnosti. Manželství uzavřené před církví a společností je ve svém plném významu a dopadu veřejným závazkem, který přesahuje individuální hranice.

10. Manželství, společenství života a lásky, jako přirozená Boží instituce i jako svátost, ukrývá přes současné těžkosti pramen podivuhodných energií (srov. *Familiaris consortio* 43), který se skrze svědectví manželů může stát radostnou zvěstí. Toto svědectví může významně přispívat k nové evangelizaci a zajišťovat budoucnost společnosti. Snoubenci a celé společenství církve mají však tyto energie objevovat, oceňovat a zhodnocovat v době, která sňatku předchází a připravuje na něj.

Mnohé diecéze ve světě hledají nové formy co nejvhodnější přípravy na manželství. Papežské radě pro rodinu byly předány mnohé pozitivní zkušenosti, jež se nepochybně stále více upevňují a budou v pastoraci místních církví přinášet stále větší užitek, zvláště budou-li s nimi seznámeny biskupské konference a jednotliví biskupové.

To, co zde nazýváme přípravou, zahrnuje rozsáhlý a náročný proces výchovy k manželskému životu, na který je třeba se dívat z hlediska všech jeho hodnot. Podíváme-li se na současnou psychologickou a kulturní situaci, jeví se nám příprava na manželství jako naléhavá nutnost. Jde totiž o výchovu k úctě k životu, k jeho ochraně; ta se v životě rodin má stát opravdovou kulturou lidského života v každém jeho projevu, v každé jeho etapě pro ty, kteří jsou součástí lidu života a pro život (srov. *Evangelium vitae* 6, 78, 105). Manželství samotné obsahuje nesmírné bohatství. Je třeba přivést snoubence nejprve k vnímavosti, skrze kterou mohou pochopit nutnost přípravy na manželství. Pastorce rodin musí tedy vyvinout maximální úsilí a využít i správně zaměřené pedagogické a psychologické pomůcky, aby se odborná úroveň této přípravy zvýšila.

Papežská rada pro rodinu vychází vstříc rodinám v jejich úloze sexuální výchovy dětí svým nedávno zveřejněným dokumentem *Lidská sexualita: pravda a význam. Zásady pro výchovu v rodině* (8. prosince 1995, Karmelitánské nakladatelství 2000).

11. Starost církve v této oblasti se v současné situaci, o které jsme se již zmínili, stala ještě bezodkladnější. Na jedné straně můžeme ze současné situace vyzorovat, že dochází k obnově hodnot a významných aspektů manželství a rodiny, zaznamenáváme radostné svědectví nesčetných křesťanských manželství a rodin; na straně druhé však roste počet těch, kdo bohatství manželství neznají nebo zavrhnou, a jejich nedůvěra je tak hluboká, že dokonce zpochybňují nebo odmítají užitečnost a hodnoty manželství (srov. *Gaudium et spes* 48). S velkým zneklidněním dnes pozorujeme, jak se šíří „kultura“ neboli mentalita plná nedůvěry k rodině coby hodnotě nezbytné pro manžele, děti a společnost. Zákonodárství zahrnuje postoje a opatření, které rodinu založenou na manželství nepodporují, a dokonce popírají její práva. V různých částech světa se skutečně šíří sekularizující atmosféra. Vtahuje do svých okov zvláště mladé lidi a podrobuje je tlaku sekularizovaného prostředí, ve kterém nakonec člověk přestává vnímat Boha, a následně také hluboký smysl manželské lásky a rodiny. Neznamená to snad popření Boží pravdy, vyloučení původu a zdroje tohoto niterného tajemství? (srov. *Gaudium et spes* 22). Popření Boha v různých formách často znamená odmítnutí institucí a struktur, které jsou součástí Božího

záměru, který se začal naplňovat stvořením (srov. *Mt 19,3* násl.). Vše je tak chápáno jako plod lidské vůle a/nebo souhlasu, který lze měnit.

12. V zemích, ve kterých nabyl proces odkřesťanstění největšího rozsahu, s obavami pozorujeme, jak s postupující krizí morálních hodnot ztrácí svou identitu křesťanské manželství a křesťanská rodina, tedy i smysl zasnoubení. Vše doprovází krize hodnot uvnitř rodiny, k níž přispívá atmosféra všeobecné i legislativní permisivnosti, nemálo podněcovaná sdělovacími prostředky, které nabízejí opačné modely, a vydávají je za skutečné hodnoty. Vytváří se tak zdánlivě „kulturní“ struktura, která je nabízena novým generacím jako alternativa křesťanského chápání manželského života a uzavírání manželství, jeho svátostné hodnoty a spojení s církví.

Fenomény, které tuto skutečnost potvrzují a posilňují zmíněnou kulturu, souvisejí s novým životním stylem, který zlehčuje lidské dimenze partnerů, což má zhoubné následky pro rodinu. Ke zmíněným jevům patří: sexuální nevázanost, pokles uzavíraných manželství nebo stálé otálení s rozhodnutím, nárůst rozvodů, antikoncepce, vzestup záměrných potratů, duchovní prázdnota a hluboká nespokojenost vedoucí k šíření drog, alkoholismu, násilí a sebevraždám mezi mládeží a dospívajícími.

V jiných oblastech světa ohrožují stálost rodiny zaostalost a krajní chudoba, bída, jako i kulturní kontext, který křesťanskému chápání neodpovídá, nebo je s ním přímo v rozporu, a narušuje tak spořádaný rodinný život a znesnadňuje hlubokou výchovu ke křesťanské lásce.

13. Permisivnost zákonů tuto situaci ještě velkou mírou zhoršuje; v otázce rozvodu, potratu a sexuální nevázanosti vnucují zákony mentalitu, která rodinu těžce zraňuje (srov. *Evangelium vitae* 59). Mnohé sdělovací prostředky¹ šíří atmosféru nevázanosti a vytvářejí strukturu, která zabraňuje mladým lidem v normálním rozvoji jejich křesťanské víry, v jejich spojení s církví i v poznávání svátostného charakteru manželství a závazků spojených se sňatkem. Příprava na manželství byla

¹ Jedná se o jedno z témat projednávaných při setkání Papežské rady pro rodinu ve spolupráci s Papežskou radou pro sdělovací prostředky 2.–4. června 1993.

vždy nutná, avšak křesťanská kultura umožňovala její snadnější zařazení a přijetí. Dnes je tato příprava často mnohem namáhavější a naléhavější.

14. V apoštolské adhortaci *Familiaris consortio* – v níž byly zpracovány výsledky synody o rodině (1980) – poukázal proto papež Jan Pavel II. na to, že: „Potřebnější než kdy předtím je dnes příprava mladých lidí na manželství a na rodinný život. (...) Proto musí církev vytvářet a podporovat stále lepší a intenzivnější způsoby příprav na manželství, aby se, pokud možno, odstranily nesnáze, jež doléhají na tolikerá manželství, a dále také aby se podporovalo utváření a rozvíjení manželství šťastných“ (*Familiaris consortio* 66; Zvon, Praha 1992).

V tomto smyslu s cílem organicky odpovědět na hrozby a požadavky současnosti je žádoucí, aby se biskupské konference postaraly o vydání direktoria pro pastorační rodin (viz *Familiaris consortio*). Zde je třeba prozkoumat a zpracovat potřebné otázky pro účinnější pastorační v této oblasti. Jde o znovuzískání identity křesťanského manželství a rodiny s cílem, aby se rodina opět stala společenstvím osob ve službě životu a víře, základní buňkou společnosti, společenstvím skutečné víry a účinné evangelizace a opravdovou „domácí církví, místem společenství a církevní služby“ (viz *Familiaris consortio*). „Rodina jakožto domácí církev je také povolána k tomu, aby hlásala, slavila a podporovala *evangelium života*“ (*Evangelium vitae* 92; srov. také 28, 78, 79, 105).

15. Papežská rada pro rodinu se seznámila s četnými iniciativami různých biskupských konferencí a biskupů. Vzhledem k důležitosti tématu vyzývá všechny, aby s novým nasazením pokračovali v této pastorační službě. Biskupové vyhotovili užitečný materiál jako příspěvek k přípravě na manželství a k doprovázení rodinného života. V návaznosti na směrnice Svatého stolce předkládá Papežská rada pro rodinu k uvážení tyto podněty, které se vztahují výhradně na jednu část shora zmíněného direktoria: na část, která pojednává o přípravě na svátost manželství. Úvahy tak mohou sloužit k lepšímu zmapování a rozvoji aspektů nezbytných pro adekvátní přípravu na křesťanské manželství a rodinný život.

16. Boží slovo žijící v církevní tradici a vykládané učitelským úřadem zdůrazňuje, že křesťanské manželství předpokládá odpověď na Boží

povolání a přijetí poslání být znamením Boží lásky pro všechny členy lidské rodiny, neboť má podíl na trvalém svazku Krista s církví. Vzájemným darováním lásky a života se proto manželé stávají spolupracovníky Stvořitele a Vykupitele. Přípravu na křesťanské manželství můžeme tedy označit jako cestu víry, která slavením sňatku nekončí, nýbrž pokračuje v celém rodinném životě. Z toho důvodu se náš pohled neomezuje pouze na úkon sňatku a na okamžik jeho slavení, nýbrž na manželství jako stav, který stále trvá. Také z tohoto důvodu je příprava na manželství mimořádnou příležitostí, „aby snoubenci nově objevili a prohloubili víru, kterou přijali na křtu a kterou rozvinuli během své křesťanské výchovy. Tímto způsobem uznávají a svobodně na sebe berou povolání následovat Krista v manželském stavu a sloužit Božímu království“ (*Familiaris consortio* 51).

Biskupové si uvědomují, jak naléhavé a nezbytné je v rámci postupného a souvislého formačního procesu hovořit o zvláštních způsobech přípravy (srov. *Ordo celebrandi matrimonium* 15). Bude dobré připomenout, že opravdová příprava směřuje k vědomému a rozhodnému slavení svátosti manželství. Tato slavnost je však zdrojem a výrazem závaznějších a trvalých povinností.

17. Ze zkušenosti mnoha vychovatelů a kněží vyplývá, že doba známosti může být dobou vzájemného poznávání, ale také prohloubení víry; je to tudíž období zvláštních nadpřirozených darů pro osobní i mezilidskou spiritualitu. Období určené ke zrání lidské i křesťanské stránky může však být u mnohých snoubenců narušováno nezodpovědným přístupem k sexualitě, který zraní snoubenecké lásky neprospívá. Někteří tedy docházejí k 'apologii' předmanželských vztahů.

Zdárné prohloubení víry snoubenců se odvíjí také od jejich dosavadní formace, ale i způsob, jak je tento čas prožíván, má nesporný vliv na budoucí manželský a rodinný život. Proto má rozhodující význam pomoc, kterou snoubencům nabízejí rodiny a celé společenství církve. Pomoc spočívá také v modlitbě; v tomto ohledu je důležité požehnání snoubencům, na které se pamatuje v benedikcionálu (*De benedictionibus*, č. 195–214), kde jsou připomínány i symboly tohoto počátečního závazku: prsten, vzájemné dárky nebo jiné zvyky (č. 209–210). Je třeba v každém případě uznávat lidskou dimenzi zasnoubení a zbavit ji jakékoli banálnosti.

Důvodem pro důkladnost této přípravy je jednak hodnota manželství a svátosti manželství, jednak rozhodující význam období známosti, která bývá dnes často prodlužována na více let (což je spojeno s různými těžkostmi, které s sebou taková situace nese).

18. Předpokládá se, že v diecézních a farních programech se při vytváření plánů rodinné pastorace, která obohacuje církevní život, bude věnovat formační úloze dostatečný prostor a že bude rozvíjena. Dále se předpokládá, že v rámci diecézí a biskupských konferencí bude možné sdílet a uvádět do praxe nejlepší zkušenosti v pastorační oblasti. Velmi důležité je také seznámit se s výchovnými a katechetickými metodami pro dospívající, s různými druhy povolání a s křesťanským pohledem na lásku, s metodami využívanými při přípravě snoubenců, se způsobem, jak jsou do této přípravy začleněni křesťanští manželé pokročilí ve víře, a s využitím těch nejlepších zkušeností k tomu, aby se pro mladé lidi vytvořilo vhodné duchovní a kulturní klima, v němž se budou moci na manželství připravovat.

19. Jak praví apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, je třeba rozlišit tři podstatné stupně (momenty) přípravy na manželství: vzdálenější, bližší a bezprostřední přípravu.

Zvláštního cíle, který je vlastní každému stupni, bude dosaženo, jestliže se snoubenci kromě základních lidských vlastností a základních pravd víry seznámí také s hlavními teologicko-liturgickými prvky, jež charakterizují různé fáze přípravy. Ve snaze uzpůsobit svůj život těmto hodnotám získají následně snoubenci opravdovou formaci, která je připraví na manželský život.

20. Příprava na manželství se musí přiřadit k úsilí o evangelizaci kultury od kořenů (srov. apoštolský list *Evangelii nuntiandi*, 19) ve všem, co se týká manželství jako instituce. Je třeba vtisknout křesťanského ducha do myšlení a jednání, do zákonů a struktur společnosti, ve které křesťané žijí (srov. *Katechismus katolické církve*, č. 2105). Tato implicitní i explicitní příprava je jedním z aspektů evangelizace, čímž lze prohloubit platnost výroku Svatého otce: „Rodina je srdcem nové evangelizace.“ Příprava je především úlohou manželů, kteří „mají předávat život na základě neustále obnovovaného uvědomění si smyslu plození jakožto jedinečné události, která ukazuje,

že lidský život je proto přijímán jako dar, aby byl zase dále darován“ (*Evangelium vitae* 92).

Manželství coby základ rodiny poskytuje společnosti kromě náboženských hodnot četné kvality a hodnoty, které upevňují solidaritu, úctu, spravedlnost a odpuštění v osobních a společenských vztazích. Od společnosti naopak rodina založená na manželství očekává, že bude „uznávána ve své identitě a přijímána ve své společenské subjektivitě“ (*Gratissimam sane*, 17), aby tak tvořila „srdce civilizace lásky“ (*Gaudium et spes* 13).

Celá diecéze se musí zapojit do tohoto úkolu a poskytnout náležitou podporu. Ideální řešením je založení diecézní komise pro přípravu na manželství, která by byla doplněná skupinou pro pastorační rodin složenou z odborníků, zástupců různých hnutí a manželů se zkušeností s životem ve farnosti.

Úlohou této diecézní komise by bylo vzdělávání, doprovázení a koordinace na různých rovinách, a to ve spolupráci s centry působícími v této oblasti. Komise by se měla skládat z různých týmů vybraných laiků, kteří by při přípravě na manželství spolupracovali v širokém měřítku, nejen při konání kurzů. Komisi by měl být k dispozici koordinátor, zpravidla to bývá biskupem pověřený kněz. Pokud by byla koordinace svěřena laikovi nebo manželskému páru, bylo by dobré, aby jejich pomocníkem byl kněz.

To vše spadá do organizačního obvodu diecéze s odpovídajícími strukturami, tedy do oblastí svěřených kompetenci biskupských nebo okrskových vikářů (děkanů).

II. STUPNĚ NEBO MOMENTY PŘÍPRAVY

21. Stupně nebo momenty přípravy, o kterých bude řeč, nejsou přesně definovány. Nemůžeme je totiž jednoznačně určit ani podle věku účastníků, ani podle jejich trvání. Je však dobré se s nimi seznámit, jako se způsoby a nástroji práce, a zvláště pak si osvojit obsah, který je třeba předat. Příprava se člení na vzdálenější, bližší a bezprostřední.

A. Vzdálenější příprava

22. Vzdálenější příprava zahrnuje období dětství a dospívání. Probíhá především v rodině, ale také ve škole a ve formačních skupinách, které mohou být v tomto ohledu cennou pomocí. Jde o období, ve kterém je člověku zprostředkovávána a vštěpována úcta ke každé pravé lidské hodnotě jak v mezilidských vztazích, tak i společenských, a to vším, co má význam pro utváření charakteru, pro sebeovládání a sebeúctu, správné zacházení s vlastními sklony a respekt k osobám druhého pohlaví. Kromě toho je zejména u křesťanů žádoucí důkladná duchovní a katechetická výuka (srov. *Familiaris consortio* 66).

23. V dopisu rodinám *Gratissimam sane* připomíná papež dvě základní pravdy výchovy: „První je, že člověk je povolán k životu v pravdě a lásce; druhá základní pravda zní, že každý člověk se realizuje skrze upřímné darování sama sebe“ (č. 16). Výchova dítěte proto začíná už před narozením v prostředí, ve kterém je očekáván a přijímán nový, ještě nenarozený život, a to zvláště v láskyplném dialogu matky s novým tvorem (srov. tamtéž 16). Pokračuje v časném dětství, protože výchova je „především darování lidství ze strany obou rodičů: ti společně předávají novorozenci zralost svého lidství“ (viz tamtéž). „Při tvoření nového života rodiče hledí na dítě jako na ‘plod vzájemného obdarování v lásce, dar, který je vzájemný a oboustranný, dar, který pochází z daru‘“ (*Evangelium vitae* 92).

Křesťanská výchova v plném slova smyslu zahrnuje předávání a upevňování lidských a křesťanských hodnot a podle 2. vatikánského koncilu „usiluje nejen o zrání lidské osoby, nýbrž směřuje především k

tomu, aby si pokřtění skrze postupné uvádění do tajemství spásy byli stále více vědomi přijatých darů víry (...) a utvářeli svůj život jako noví lidé ve spravedlnosti a pravé svatosti (srov. Ef 4,22–24)“ (*Gravissimum educationis*, 2).

24. V této době nesmí chybět ani upřímná a odvážná výchova k čistotě, k lásce, která je darováním sama sebe. Čistota není umrtvování lásky, nýbrž předpoklad pro pravou lásku. Jestliže totiž povolání k manželské lásce je povoláním k sebedarování v manželství, je sebeovládání nutné k tomu, aby se člověk mohl skutečně darovat.

V tomto ohledu je zvláště důležitá sexuální výchova, kterou rodiče poskytují dítěti v prvních letech dětství a dospívání, jak již objasnil shora zmíněný dokument (srov. poznámku 10) Papežské rady pro rodinu.

25. V této etapě či stupni vzdálenější přípravy je třeba dosáhnout specifických cílů. Aniž bychom zde chtěli předkládat vyčerpávající výčet, rádi bychom pro orientaci připomněli, že tato příprava by především měla dosáhnout jednoho cíle: aby každý věřící povoláný k manželství hluboce pochopil, že lidská láska ve světle lásky Boží sehrává v křesťanské etice hlavní roli. Neboť člověk je podle svého povolání a poslání povolán k lásce, která má svůj původ i cíl v Bohu, přičemž se „nevylučuje možnost úplného oddání se Bohu v kněžském nebo řeholním životě“ (*Familiaris consortio* 66). V tomto smyslu je nutné připomenout, že vzdálenější přípravu, i když se soustřeďuje hlavně na učení antropologického charakteru, je třeba včlenit do perspektivy manželství, ve kterém se lidská láska stává nejen znamením lásky mezi Kristem a jeho církví, ale i účastí na ní. Manželská láska proto zpřítomňuje samotnou lásku Boží, která se ukázala ve vykoupení. Rozhodující a směřodatný je přechod nebo obrácení od povrchní a neurčité víry, jakou mají dnes mnozí mladí lidé, k objevení „křesťanského tajemství“, to znamená k víře, která je společenstvím milosti a lásky se vzkříšeným Kristem.

26. Vzdálenější příprava dosáhne svých základních cílů, dokáže-li položit základy stále lepšího osvojování kritérií pro správné posouzení hierarchie hodnot. Na jejím základě je možné dobře volit z toho, co dobrého nabízí společnost, podle rady svatého Pavla: „Všechno zkoumejte, dobrého se držte!“ (*1Thes 5,21*) Nesmíme zapomenout ani na to,

že skrze Boží milost se láska rozvíjí, posiluje a zintenzivňuje i hodnotami nezbytně spojenými s oddaností, obětí, zříkáním se a umrtvováním. Už v této formační fázi má duchovní péče směřovat k tomu, aby mravní jednání bylo vedeno vírou. Takový křesťanský životní styl nachází svůj stimul, podporu a pevnost v příkladu rodičů, který je pro snoubence opravdovým svědectvím.

27. V této době přípravy nesmíme ztratit ze zřetele velmi důležitou skutečnost, totiž že je třeba mladým lidem pomáhat, aby vůči svému okolí získali schopnost kritického postoje a křesťanskou odvahu toho, kdo žije ve světě, aniž by byl ze světa. V tomto smyslu čteme v dopise Diognetovi, vznešeném a důstojném svědectví z raně křesťanské doby: „Neboť křesťané se ani místem, ani jazykem, ani způsobem života neliší od ostatních lidí (...) a přece se jejich život vyznačuje podivuhodným a všem nepochopitelným rysem... Žení se jako všichni a mají děti, ale neodhazují novorozence. Mají společný stůl, ne však lůžko. Jsou v těle, ale nežijí podle těla.“ (*List Diognetovi V.*, 1,4,6,7; *Spisy apoštolských otců*, Kalich, Praha 1986). Formace má proto vytvářet takovou mentalitu a osobnost, která se nenechá strhnout názory odporujícími jednotě a nerozlučitelnosti manželství. Budou tak moci čelit strukturám tak zvaného společenského hříchu, který „přechází s větší nebo menší škodou na celé církevní společenství a na celou lidskou rodinu“ (*Reconciliatio et paenitentia*, 16). Právě vůči těmto projevům viny a mnohých společenských tlaků se musí utvářet a posilovat kritické vědomí.

28. Křesťanský životní styl, o němž svědčí křesťanské rodiny, je již sám o sobě evangelizací, základem vzdálené přípravy. Další cíl spočívá v představení výchovného poslání rodičů; právě v rodině, domácí církvi, jsou rodiče pro děti prvními svědky a vychovateli jak v rozvoji „víry, naděje a lásky“, tak i v uzpůsobení se povolání každého z nich. „Rodiče jsou první a hlavní vychovatelé svých dětí a jim náleží základní kompetence také na tomto poli: jsou vychovateli, protože jsou rodiči“ (*Gratissimam sane*, 16). Za tím účelem potřebují rodiče hodnotnou a vhodnou pomoc.

29. V rámci této pomoci je třeba především počítat s farností jako s místem křesťanské církevní formace; právě ve farnosti se člověk učí

životu ve společenství (srov. *Sacrosanctum Concilium*, 42). Kromě toho nelze zapomínat na školy, další vzdělávací zařízení, hnutí a různé skupiny, katolické svazy a samozřejmě samotné křesťanské rodiny.

Zvláštní roli ve výchovném procesu mládeže sehrávají sdělovací prostředky. Měly by pozitivně podporovat poslání rodiny ve společnosti, a ne jí způsobovat těžkosti.

30. Tento výchovný proces musí ležet na srdci také katechetům a těm, kdo jsou zodpovědní za pastorační mládeže, za výchovu k povolání, především však kněžím. Ti mohou využít kázání během liturgické slavnosti, jiné formy evangelizace, osobní rozhovory, cesty křesťanské angažovanosti k tomu, aby vyzvedli a zdůraznili momenty, které přispívají k přípravě na manželství (srov. *Ordo celebrandi matrimonium* 14).

31. Z toho důvodu je potřebné 'vynalézat' způsoby trvalé formace dospívajících v době před zasnoubením, po přípravě na přijetí iniciačních svátostí; v této oblasti je velmi důležitá výměna odpovídajících zkušeností. Rodiny žijící ve farnostech, různých institucích nebo jiných formách sdružení pomáhají vytvářet společenské prostředí, kde by zodpovědná láska byla úplná; tam, kde je láska znehodnocována například pornografií, mohou zakročit z moci rodinných práv. To vše patří k takzvané „humánní ekologii“ (srov. *Centesimus annus*, 38).

B. Bližší příprava

32. Bližší příprava nastává v době zasnoubení. Skládá se z různých kurzů a odlišuje se od přípravy bezprostřední, která se zpravidla soustřeďuje na poslední rozhovory snoubenců s duchovními před uzavřením svátosti manželství. Zdá se nám vhodné, aby bližší období přípravy umožňovalo posoudit vyzrálou lidských hodnot charakterizujících období známosti; přátelství a dialogu. V perspektivě nového životního stavu, ve kterém budou žít jako manželský pár, je třeba prohloubit život víry, zvláště svátostný život církve. Jde o důležitou etapu evangelizace, kdy víra proniká do osobní a společenské dimenze jednotlivých snoubenců i jejich rodin. V rámci tohoto prohloubení bude možné také pochopit jejich eventuální těžkosti při uskutečňování autentického křesťanského života.

33. Období této přípravy je většinou obdobím mladosti. Patří sem tedy všechno to, co obsahuje pastorační mládeže ve vlastním slova smyslu, která usiluje o celkový rozvoj věřící mládeže. Pastorační mládeže nelze oddělit od sféry rodiny, neboť mladí lidé tvoří oddělenou a nezávislou „společenskou vrstvu“. Pastorační mládeže má u mládeže posilovat utváření vzájemných vztahů, a to zvláště ve vlastní rodině; získané hodnoty mohou přenášet do své budoucí rodiny, kterou jednou založí. Při hledání povolání pomáhá mladým osobní nasazení a přispění společenství a zvláště kněží, což má ostatně začínat ještě před zasnoubením. Když povolání vykrystalizuje v povolání k manželskému životu, bude v první řadě vedeno milostí a pak vhodnou přípravou. Při pastorační mládeže je třeba vzít v úvahu, že dnešní mladí lidé často nadměrně odkládají uzavření manželství kvůli různým obtížím, jako je například nový a znepokojující fenomén takzvaného prodlužovaného dospívání“, který obnáší delší setrvávání v rodině.

34. Bližší příprava se musí opírat především o katechezi a směřovat ke stále obsáhlejšímu pochopení víry a svědectví v konkrétním životě. Tato katecheze by měla pozůstávat z naslouchání slovu Božímu a jeho výkladu v souladu s učitelským úřadem církve. Vyučování by mělo probíhat v rámci společenství rodin, zvláště ve farnosti. Rodiny se podle svých charismat a zvláštních úkolů podílejí na formaci mládeže, přičemž se jejich vliv šíří také na další skupiny ve společnosti.

35. Snoubenci mají být poučeni o přirozených požadavcích vázaných na vzájemný vztah mezi mužem a ženou v Božím záměru s manželstvím a rodinou: vědomí svobodného souhlasu jako základu jejich spojení, jednota a nerozlučnost manželství, správné chápání odpovědného otcovství a mateřství, lidské aspekty manželské sexuality, manželský úkon s jeho požadavky a cíli, správná výchova dětí; to vše je podřízeno poznání mravní pravdy a utváření svědomí.

Během bližší přípravy je jistě nutné se postarat o to, aby snoubenci ovládali základní psychologické, pedagogické, právní a medicínské aspekty manželství a rodiny. Přesto se musí obzvláště prohloubit teologické a morální vzdělání, především co se týče naprostého darování se a odpovědného plnění. Láska manželů je láska celistvá, výlučná, věrná a plodná (srov. *Humanae vitae*, 9). Dnes jsou všeobecně uznávány

vědecké základy² přirozených metod regulace plodnosti. Proto je jejich znalost potřebná; jejich používání, existují-li pro ně odpovídající důvody, nesmí zůstat pouhou technikou, nýbrž musí zapadat do pedagogiky a procesu zrání lásky (srov. *Evangelium vitae* 97). Právě tehdy přivádí ctnost manželské čistoty k občasné zdrženlivosti (srov. *Katechismus katolické církve*, č. 2366–2371).

Příprava má být také zárukou toho, že křesťanští snoubenci budou mít správné představy a budou v upřímném souladu s církví („sentire cum ecclesia“) v otázkách manželství, vzájemné role muže a ženy v manželství, v rodině a společnosti, co se týče sexuality a otevřenosti vůči druhým.

36. Mládeži se musí samozřejmě také pomáhat v rozeznávání případných psychologických nebo citových nedostatků, zvláště neschopnost otevřít se druhým, jakož i formy egoismu, které mohou zmařit schopnost sebedarování. Tato pomoc povede v jejich životě také k objevování možností a požadavků lidského a křesťanského zrání. Proto budou ti, kdo jsou odpovědní za výchovu snoubenců, pečovat také o důkladnou výchovu svědomí snoubenců, aby byli připraveni na svobodné a definitivní rozhodnutí pro manželství; to pak vyjádří vzájemným souhlasem před církví, manželským slibem.

37. Tato fáze přípravy vyžaduje pravidelná setkání v atmosféře dialogu, přátelství, modlitby, za účasti kněží a katechetů. Tato setkání mají ozřejmovat, že „rodina slaví evangelium života každodenní modlitbou, a to jak osobní, tak rodinnou: v ní chválí Pána a děkuje mu za dar života a zároveň prosí o světlo a sílu při překonávání těžkostí a trápení a o stálé zachování naděje“ (*Evangelium vitae* 93). Kromě toho mohou apoštolsky činné křesťanské manželské páry v perspektivě

² Přirozené metody plánování rodičovství jsou cennou alternativou, pokud se manželé nacházejí ve vážných těžkostech (např. zdravotních nebo finančních). Tyto metody také nabízí odpovědná a šetrná populační politika. Papežská rada pro rodinu uspořádala 9. - 11. prosince 1992 mezinárodní setkání zastánců přirozených metod. Přednášky a příspěvky byly zveřejněny ve svazku *Metodi naturali per la regolazione della fertilità: l'alternativa autentica*. Ve světle humanitních věd může teologie „vypracovat a prohloubit antropologický a současně morální rozdíl mezi antikoncepcí a volbou vhodného období“ (*Familiaris consortio* 32).

zdravého křesťanského optimismu přispět k lepšímu osvětlení křesťanského života v rámci povolání k manželství a v komplementaritě všech povolání. Tato doba není proto pouhým prohloubením teorie, ale také proces formování, kdy se snoubenci s pomocí milosti a varující se jakékoliv viny připravují darovat se jako manželský pár Kristu. Kristus manželský život podporuje, očišťuje a zušlechťuje. Předmanželská čistota tak v procesu zrání lásky dostává svůj plný smysl, vylučuje společný život před manželstvím, stejně jako předmanželský pohlavní styk a jiné formy spolužití (jako např. *mariage coutumier*).

38. Podle správných pedagogických principů postupného a celistvého rozvoje člověka nesmí bližší příprava odhlížet od výchovy ke společenským a církevním úkolům těch, kdo uzavřením manželství založí novu rodinu. Intimita rodiny nesmí být chápána jako intimita sama pro sebe, nýbrž spíše jako schopnost prohlubovat lidské a křesťanské bohatství obsažené v manželském životě s výhledem na stále větší vydanost druhým. Otevřeně pojatý manželský a rodinný život vyžaduje, aby manželé chápali, že vůči společnosti a církvi mají svá práva, ale i povinnosti. Bude proto velmi potřebné vyzvat ke čtení a reflexi následujících prohlášení církve, která jsou bohatým a povzbuzujícím zdrojem lidské a křesťanské moudrosti: apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, dopis rodinám *Gratissimam sane*, *Charta rodinných práv*, encyklika *Evangelium vitae* a jiné.

39. Mladí lidé tak během bližší přípravy pochopí, že závazek, který přijímají vzájemným souhlasem před církví, vyžaduje od obou, aby se vydali na cestu věrnosti již v době zasnoubení a odložili případné opačné způsoby jednání. Toto úsilí bude odměněno zvláštními dary, jež Duch svatý poskytuje těm, kdo ho vzývají.

40. Protože Kristova láska k církvi očišťuje, zdokonaluje a pozdvihuje lásku křesťanskou (srov. *Gaudium et spes* 49), je žádoucí, aby snoubenci napodobovali tento vzor a rozvíjeli tak vědomí oddanosti, která je vždy spojena se vzájemnou úctou a sebezáporem. Vzájemné darování tedy stále více zahrnuje výměnu duchovních darů a morální podporu růstu lásky a zodpovědnosti. Jestliže člověk daruje sám sebe, pak toto darování samo o sobě vyžaduje, aby bylo trvalé a neodvolatelné. „Nerozlučnost manželství plyne především z podstaty takového

odevzdání: člověk se daruje člověku. Tímto vzájemným sebedarováním je vyjádřen manželský charakter lásky“ (*Gratissimam sane*, 11).

41. Manželská spiritualita, která prostupuje celý život a je neoddělitelná od mravního jednání, má svůj původ ve křtu a biřmování. K přípravě snoubenců musí proto patřit také obnova svátostného života se zvláštním důrazem na svátost smíření a eucharistie. Svátost smíření oslavuje Boží milosrdenství vůči lidské bídě, dává uzrát životní síle křtu a účinnosti biřmování. Na tomto pozadí jasně vystupuje do popředí pedagogika vykoupené lásky, která odhaluje velikost Božího milosrdenství tváří v tvář dramatu člověka, kterého Bůh stvořil a ještě obdivuhodněji vykoupil. Eucharistie, která je slavením památky odevzdání Ježíše církvi, rozhojňuje citovou lásku charakteristickou pro manželství, uskutečňovanou každodenním darováním se manželovi, manželce, dětem. Nesmíme přitom zapomínat a přehlížet, že „oslavou, která dává smysl jiným formám modlitby i kultu, je právě to, co se vyjadřuje v *každodenní modlitbě rodiny*, totiž láska a sebedarování“ (*Evangelium vitae* 93; Zvon, Praha 1995).

42. Pro takto mnohotvárnou a harmonickou přípravu je třeba najít a formovat lidi pro pověření „ad hoc“. Je tedy vhodné zřídit skupinu odborníků na různých úrovních, kteří by si byli vědomi svého pověření ze strany církve. Skupina by měla sestávat především z křesťanských manželských párů, kde by pokud možno neměli chybět ani odborníci z oblasti medicíny, práva a psychologie, a z kněze, aby byli připraveni k plnění svých úkolů.

43. Tito spolupracovníci mají být pevní v učení církve, naprosto věrní učitelskému úřadu církve, aby s pomocí dostatečných, důkladných znalostí a svědectvím vlastního života mohli předávat pravdy víry a odpovědnost spojenou s manželstvím. Je tedy více než samozřejmé, že tyto vychovatelé musí být také připraveni přijímat snoubence nehledě na jejich sociálně-kulturní původ, intelektuální vzdělání a konkrétní schopnosti. Nezbytným předpokladem splnění jejich úkolu je dále jejich svědectví života z víry a radostné obětavosti. Budou čerpat ze svých životních zkušeností a lidských problémů, aby mohli snoubeneckému páru osvětlovat křesťanskou pravdu.

44. Toto vše předpokládá, že pastorační spolupracovníci projdou adekvátním vzdělávacím programem, který je uschopní předat již zmíněné základní směrnice přípravy v souladu s učitelským úřadem církve, s pastorační vnímavostí a za použití vhodné metody. Mohou tak, podle své kompetence, přinést i specifický příspěvek bezprostřední přípravě, o které se hovoří v článcích 50–59. Formace pastorační pracovníků by měla probíhat v pastoračních střediscích. Pracovníky vybírá s pečlivostí biskup.

45. Konečným výsledkem bližší přípravy bude proto jasné poznání podstatných znaků křesťanského manželství, jimiž je: jednota, věrnost, nerozlučnost, plodnost; vědomí víry, v níž má přednost svátostná milost, která spojuje snoubence jako subjekty a vysluhovatele svátosti s láskou Krista – ženicha církve; připravenost naplňovat poslání rodiny v oblasti církevní a společenské výchovy.

46. Jak objasňuje apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, při přípravě mladých snoubenců je třeba dbát na následující momenty: prohloubení osobní víry a znovuobjevení hodnoty svátostí a života modlitby; speciální příprava na život ve dvou, „ta má ukázat manželství jako osobní vztah muže a ženy, který musí být ustavičně rozvíjen. Tato příprava má být podnětem k tomu, aby byly otázky manželského sexuálního života a odpovědného rodičovství hlouběji pochopeny a zahrnuje zároveň i příslušné základní lékařsko-biologické vzdělání. Příprava má také ukazovat užívání vhodných metod při výchově dětí a vést v základních věcech, které jsou předpokladem k tomu, aby se mladí lidé připravili pro spořádané udržování rodiny: stálé zaměstnání, dostatečné finanční prostředky, správné vedení domácnosti, znalosti jak hospodařit apod.“ (*Familiaris consortio* 66; Zvon, Praha 1992); „příprava na rodinný apoštolát, na bratrskou součinnost s jinými rodinami, na aktivní začlenění do spolků, hnutí a iniciativ, jejichž cílem je lidské a křesťanské blaho rodiny“ (*tamtéž*).

Kromě toho je třeba snoubencům již dopředu pomáhat, aby byli později schopni chránit a rozvíjet manželskou lásku, udržovat vzájemnou manželskou komunikaci, prožívat ctnosti a těžkosti manželského života, vědět, jak překonávat nevyhnutelné „manželské krize“.

47. Jádrem této přípravy však bude věroučná úvaha o svátosti manželství na základě slova Božího a pod vedením učitelského úřadu. Snoubenci tak pochopí, že stát se „jedním tělem“ (srov. *Mt 19,6*) mocí Ducha svatého v Kristu, skrze křesťanské manželství, znamená vtisknout vlastní existenci novou formu života ze křtu. Láska manželská se skrze svátost stává konkrétním výrazem Kristovy lásky k církvi (srov. *Lumen gentium 11*). Ve světle svátosti je třeba se na manželské úkony spojené s životem křesťanských manželů – odpovědné plazení, výchova, sdílení života, apoštolské poslání – dívat jako na cenné momenty křesťanského života. Kristus, i když ještě ne svátostným způsobem, provází cestu milosti a dozrávání snoubenců k účasti na tajemství jeho spojení s církví.

48. Vzhledem k zamýšlenému direktoriu, které shromáždí nejlepší zkušenosti z přípravy na manželství, se doporučuje připomenout slova Svätého otce Jana Pavla II., která pronesl při svém závěrečném proslovu k valnému shromáždění Papežské rady pro rodinu (30. 9. – 5. 10. 1991): „Teologické přípravě musí být věnován potřebný čas a pozornost; její hodnověrný obsah má být středem a hlavním cílem kurzů, aby se svátost manželství a vše, co z ní pro zodpovědnost rodiny vyplývá, uzavírala s plnějším vědomím. K otázkám jednoty a nerozlučnosti manželství, významu manželského spojení a předávání života, zvláště v jeho specifickém aktu, je třeba přistupovat s věrností a pečlivostí, podle jednoznačné nauky encykliky *Humanae vitae* (srov. 11–12). Totéž platí pro všechny otázky týkající se daru života, který musí rodiče coby Pánovi spolupracovníci přijmout zodpovědně a radostně. Je dobré zdůrazňovat v kurzech nejen hodnoty, které patří ke zralé a bdělé svobodě lidí hodlajících vstoupit do manželství, nýbrž také ty, které tvoří vlastní poslání rodičů jako základních vychovatelů a evangelizátorů dětí.“

Papežská rada pro rodinu s velkým uspokojením zjišťuje, že narůstá tendence k lepšímu poznání významu a hodnoty zasnoubení. Současně vybízí k tomu, aby speciální kurzy nebyly příliš krátké a zredukovaly se na pouhou formalitu; budou naopak vyžadovat dostatečný čas k tomu, aby mohly podat dobrý a jasný výklad výše zmíněných témat.³

³ Duchovní péče doporučuje vhodné formy k dosažení tohoto cíle. Byl by například potřebný minimálně jeden týden nebo čtyři víkendy (čtyři soboty a neděle), či jedno odpoledne za měsíc po celý rok.

Při dostatečném počtu snoubenců a připravených spolupracovníků může kurz probíhat ve farnosti. Může se však také konat v biskupských vikariátech nebo na děkanských úřadech. Někdy mohou kurzy pořádat také zástupci hnutí rodin, spolků a skupin apoštolátu, pod vedením kompetentního kněze. Tato oblast je koordinována diecézní strukturou, která tak činí jménem biskupa. Obsah kurzů se má soustředit na přirozenou a křesťanskou nauku o manželství, aniž by zanedbával rozmanitá hlediska psychologie, medicíny a jiných humanitních věd.

49. Během této přípravy, zvláště dnes, musí být snoubenci formováni a vedeni k hodnotám, které se týkají ochrany života; zvláště proto, že se stanou domácí církví a „svatyní života“ (*Evangelium vitae 92–94*) a novým způsobem budou patřit k lidu „života a pro život“ (*Evangelium vitae 6,101*). Současná rodina je vystavena četným útokům: mentalita povolující antikoncepci panující na mnoha místech, permissivní zákonodárství odrážející se ve znevažování života od okamžiku početí až do smrti; to vše zasahuje poslání rodiny a brání jejímu rozvoji, který by odpovídal požadavkům pravého lidského růstu (srov. *Centesimus annus*, 39). Proto je dnes více než kdy jindy potřebné vzdělávat mysl i srdce zúčastněných, aby se nová domácí společenství nepřizpůsobovala panující mentalitě. Tak budou moci jednou jako nová rodina přispívat svým životem k vybudování a rozvíjení kultury života tím, že budou ve své lásce cítit a přijímat nový život jako znamení a výraz zvěstování, oslavy a služby každému životu (srov. *Evangelium vitae 83–84,86,93*).

C. Bezprostřední příprava

50. Tam, kde byla absolvována bližší příprava (srov. č. 32 a násl.) nebo specifický kurz, budou cíle bezprostřední přípravy následující:

- a) shrnutí vykonané přípravy především na doktrinní, morální a duchovní rovině, doplnění případně chybějících aspektů základní formace;
- b) modlitby (duchovní obnova, exercicie pro snoubence), kdy lze skrze setkání s Pánem objevit hloubku a krásu nadpřirozeného života;

- c) vhodná liturgická příprava, která předpokládá také aktivní účast snoubenců, s velkým důrazem na svátost smíření;
- d) dostatečný prostor pro rozhovor s farářem (stanovený církevním právem), za účelem hlubšího poznání každého.
Těchto cílů bude dosaženo speciálními intenzivními setkáními.

51. Vzhledem k pastorační užitečnosti a pozitivní zkušenosti z přípravy na manželství je možné od kurzu odhlédnout pouze ze závažných důvodů. I těm snoubencům, kteří z těchto důvodů naléhavě žádají o brzký sňatek bez bližší přípravy, jsou farář a jeho spolupracovníci povinni nabídnout příležitost k doplnění odpovídajících teologických, morálních a svátostných znalostí, které charakterizují bližší přípravu, a následně snoubence uvést do fáze bezprostřední přípravy.

Tento požadavek vyplývá z nutnosti přizpůsobit formační kurz konkrétní situaci každého jednotlivce. Je nutné využít skutečně všech příležitostí k podrobnému vysvětlení této svátosti. Pokud jsou však snoubenci na svátost manželství dostatečně připraveni, nelze je odmítnout s odůvodněním, že jim chybějí některé stupně přípravy.

52. Bezprostřední příprava na svátost manželství nachází vhodné způsoby, jak uvést snoubence do svatebního obřadu. V rámci této přípravy musí být snoubenci vedeni nejen k prohloubení křesťanské nauky o manželství a rodině s důrazem na morální povinnosti, nýbrž i k vědomé a aktivní účasti na slavení sňatku, aby porozuměli významu jednotlivých znamení a liturgických textů.

53. Tato příprava na svátost manželství má být završením katecheze, která by měla křesťanským snoubencům pomoci vědomě projít cestu svátostí. Je důležité, aby pochopili, že jako pokřtění se v manželství spojují s Kristem a že se ve svém rodinném životě mají nechat vést Duchem svatým. Proto by se budoucí manželé měli připravit přijetím svátosti smíření, aby byl svatební obřad slaven platně, důstojně a zdárně (srov. *Katechismus katolické církve*, č. 1622). Liturgická příprava na svátost manželství má co nejlépe využít současných liturgických prvků. Pro svou jednoznačnou souvislost s velikonočním tajemstvím je svatební obřad obvykle zařazen do eucharistické slavnosti.

54. Protože struktura církve se člení do diecézí a farností, je pochopitelné, že příprava na manželství po stránce církevně-právní vyúsťuje v okruhu farnosti a diecéze. Církevnímu významu svátosti proto lépe odpovídá, jestliže je sňatek slaven zpravidla (srov. *Kodex kanonického práva* kán. 1115) v kostele té farní obce, ke které snoubenci patří.

Je žádoucí, aby se společně s rodinami a přáteli snoubenců účastnila této slavnosti celá farní obec. Jednotlivé diecéze by měly vydat směrnice zohledňující místní situaci, ale i s rozhodnou podporou pastorační akce církevního rozměru.

55. Všichni, kdo se aktivně účastní této liturgické slavnosti, mají být vyzváni, aby se též připravili přijetím svátosti smíření a eucharistie. Svědkové mají být poučeni o tom, že nejsou pouze ručiteli právního aktu, ale také zástupci křesťanské obce, která se skrze ně účastní svátostného úkonu, jež se jí přímo dotýká, neboť každá nová rodina je buňkou církve. Sňatek má ze své podstaty charakter společenský, pročež vyžaduje i účast společnosti vyjádřenou přítomností svědků.

56. Rodina je nejvhodnějším místem, kde rodiče mocí všeobecného kněžství mohou provádět posvátné úkony a udílet svátostiny na základě rozhodnutí místního ordináře, například při uvádění do křesťanského života, při radostných i bolestných událostech každodenního života, při společné modlitbě, kdy je rodina shromážděna kolem stolu. Modlitbě má být v rodině vyhrazeno zvláštní místo. Přivádí do rodiny atmosféru víry, umožňuje rodičům, aby ve vztahu k dětem žili dokonaleji otcovství a mateřství skrze výchovu k modlitbě, k postupnému objevování Božího tajemství a k osobnímu rozhovoru s ním. Rodičům je třeba připomínat, že výchovou svých dětí naplňují své poslání hlásat evangelium života (srov. *Evangelium vitae* 92).

57. Bezprostřední příprava je příhodnou příležitostí k zahájení nepřetržité pastorace manželů a rodin. Je třeba usilovat o to, aby manželé poznali své poslání v církvi. Zde jim může napomoci bohatství, které nabízejí různá hnutí rodin. Lze tak rozvíjet spiritualitu manželství a rodiny, způsoby, jak zvládat úkoly v rodině, církvi a společnosti.

58. Příprava snoubenců by také měla být provázena upřímnou a hlubokou úctou k Panně Marii, matce církve a královně rodin. Snoubenci

by měli být vychováváni k tomu, aby poznávali, že Maria je v rodině – domácí církvi – přítomná stejně aktivně jako ve velké církvi; rovněž by měli být vedeni k napodobování Mariiných ctností. Svatá rodina, tedy společenství Marie, Josefa a Ježíše, bude snoubencům příkladem, „jak láskyplná a nenahraditelná je výchova v rodině“ (Pavel VI., *Proslov v Nazaretu*, 5, I, 1964).

59. Případné nápadité návrhy některých společenství, usilující o hlubší a vhodnější utváření bližší a bezprostřední přípravy, budou darem a obohacením pro celou církev.

III. SVATEBNÍ OBŘAD

60. Příprava na manželský život vyúsťuje uzavřením svátosti v manželský život. Udělení svátosti je vrcholem snoubencké přípravy, jakož i zdrojem a počátkem manželského života. Slavení této svátosti proto nesmí být omezeno na pouhý obřad, který by byl výsledkem kulturních a sociologických podmínek; nicméně různé zvyklosti národů či etnických skupin jsou chvályhodné a mohou být do slavení začleněny (srov. *Sacrosanctum Concilium*, 77; *Familiaris consortio* 67) za předpokladu, že budou především výrazem církevního společenství jako znamení víry církve, která ve svátosti vyznává přítomnost vzkříšeného Pána. On spojuje manželský pár s láskou Nejsvětější Trojice.

61. Přísluší biskupům, aby prostřednictvím diecézní liturgické komise vydali přesné předpisy a dohlíželi na jejich uvádění do praxe, aby se tak při svatebním obřadu uváděly ve skutek pokyny článku 32 liturgické konstituce. Rovnost věřících má být totiž zřejmá i navenek a má být vyloučen jakýkoliv projev přepychu. Proto je třeba všemi prostředky podporovat aktivní účast všech přítomných na svatebním obřadu a vhodně jim pomoci, aby mohli pochopit a zakusit bohatství tohoto obřadu.

62. Kristus je přítomný tam, kde jsou dva nebo tři shromážděni v jeho jménu (srov. *Mt* 18,20); liturgické slavení ve střídmém stylu, (který přetrvává i během oslav), je nejen výrazem společenství věřících, ale je i důvodem k Boží chvále. Slavit svatbu v Pánově přítomnosti a před církví znamená vyznávat, že dar milosti, který je manželům dán skrze Kristovu lásku a skrze jeho Ducha, vyžaduje účinnou odpověď: křesťanská rodina – „domácí církev“ má uctívat Boha v Duchu a pravdě. Tato slavnost nemá být chápána pouze jako právní úkon, nýbrž také jako okamžik dějin spásy pro manžele a skrze jejich všeobecné kněžství pro blaho církve a společnosti. Doporučuje se tedy pomoci všem přítomným, aby se mohli slavnosti aktivně účastnit.

63. Ten, kdo obřadu předsedá, se bude snažit využít všechny možnosti, které nabízí římský rituál (zvláště pak jeho druhé vydání oficiálně uveřejněné v roce 1991 kongregací pro bohoslužbu a svátosti), aby tak byla vyzdvížena role udělovatelů svátosti manželství, která v latinském obřadu připadá snoubencům, a byl zdůrazněn svátostný charakter slavení ve společenství. Slova vzájemného slibu budou snoubencům stále připomínat jeho osobní, církevní a společenský aspekt vztahující se na jejich život, ve kterém se darují jeden druhému až do smrti.⁴

Východní rítus vyhrazuje úřad udělovatelů svátosti manželství asistujícímu knězi. Přítomnost kněze nebo zplnomocněného služebníka je podle církevního zákona pro platnost manželského spojení každopádně nutná; jasně ukazuje veřejný a společenský charakter manželské smlouvy, důležitý jak pro církev, tak pro celou společnost.

64. Řádným způsobem se sňatek slaví během mše svaté (srov. *Sancrosanctum Concilium*, 78; *Familiaris consortio* 57). Pokud se však jedná o sňatek mezi katolíkem a pokřtěným nekatolíkem, pak se slavnost koná podle speciálních liturgicko-kanonických předpisů (srov. *Ordo celebrandi matrimonium* 79–117).

65. Větší účasti svatebčanů na slavení lze dosáhnout pomocí předem připravených indikací uvádějících do smyslu liturgických textů a obsahu modliteb. Jednoduchost výkladů má podporovat zbožnost a pochopení obřadu (*Ordo celebrandi matrimonium* 52,59,65,87,93,99), přičemž je třeba se vyvarovat toho, aby se celá slavnost stala pouhým poučováním.

66. Hlavní celebrant, který shromážděným předává církevní význam manželského závazku, se pokusí aktivně zapojit snoubence, jejich rodiče a svědky, aby pochopili strukturu obřadu. Platí to zvláště pro charak-

⁴ Kongregace pro nauku víry učí, že sňatek křesťanů nelze pokládat za soukromou záležitost, a připomíná nauku a disciplínu církve: „Ve věrnosti Ježíšovu slovu (*Mk* 10,11-12) trvá církev na tom, že nemůže uznat nové spojení za platné, bylo-li předcházející manželství platné. Jestliže rozvedení znovu uzavřeli civilní sňatek, nacházejí se v situaci, která objektivně odporuje zákonu Božímu. Proto nesmějí, dokud tato situace trvá, přijímat svátost eucharistie“ (Kongregace pro nauku víry, *Dopis biskupům katolické církve o přijímání rozvedených a znovu ženatých (provdaných) věřících*, č. 4, 14. 9. 1994).

teristické části obřadu: slovo Boží, vzájemně stvrzený manželský souhlas, požehnání symbolů, které připomínají sňatek (prsteny atd.), slavnostní požehnání snoubencům, připomínka snoubenců v eucharistické modlitbě. „Různé liturgie mají bohatství modliteb, žehnání a epiklezi, které vyprošují od Boha milost a požehnání pro novou dvojici, zvláště pro nevěstu“ (*Katechismus katolické církve*, č. 1624). Dále bude nutné objasnit obřad vkládání rukou na „subjekty – udělovatelů“ svátosti. Všichni přítomní mají být výslovně upozorněni, kdy mají povstat, udělit si pozdravení pokoje nebo se aktivně účastnit jiných obřadů schválených příslušnou autoritou.

67. V zájmu prostého, ale současně vznešeného stylu obřadu má celebrant využít pomoci ministrantů, zpěváků, lektorů. Se zvláštním ohledem na situaci snoubenců se má celebrant přizpůsobit znamením, která vyjadřují liturgický děj, musí se však vyhnout prosazování čistě osobní svévole. Při uvítání a pozdravení snoubenců, jejich rodičů (jsou-li přítomni), svědků a svatebčanů bude mluvit jménem církevního společenství, které snoubence přijímá.

68. Slovo Boží by měli číst vhodní a připravení lektorů. Mohou být vybráni z přítomných: v úvahu připadají především svědci, rodinní příslušníci a přátelé; nejví se však jako vhodné, aby čtení přednášeli sami snoubenci; oni jsou prvními adresáty zvěstovaného slova Božího. Výběr čtení však může být domluven se snoubenci během bezprostřední přípravy. Tímto způsobem se slovo Boží snáze stane pokladem, který snoubenci převedou ve skutek.

69. Kázání, které nesmí nikdy chybět, se má soustředit na „hluboké tajemství“, které je slaveno před Bohem, církví a společností. „Svatý Pavel shrnuje téma rodinného života slovem: *hluboké tajemství* (srov. *Ef* 5,32)“ (*Gratissimam sane*, 19). Vycházejí z textů zvěstovaného Božího slova nebo z liturgických modliteb, má celebrant objasňovat svátost, a tím také vykládat její působení v životě manželů a rodin. Je však třeba se vyvarovat nadbytečných narážek na osoby snoubenců.

70. Jestliže probíhá obřad v rámci mše svaté, mohou snoubenci nést dary k oltáři. Přímluvy mají být v každém případě vhodně připraveny

a nemají být ani zdlouhavé, ani příliš všeobecné. Svaté přijímání může být z pastoračních důvodů podáváno pod obojí způsobou.

71. Je třeba se starat o to, aby jednotlivé části svatebního obřadu charakterizoval prostý, jednoduchý, autentický styl. Sváteční charakter nesmí být v žádném případě narušován přehnanou okázalostí.

72. Slavnostní požehnání novomanželů připomíná, že ve svátosti manželství je jim vyprošován dar Ducha svatého, který dá manželům vytrvalost ve svornosti a bude jim pomáhat při plnění jejich poslání i v budoucích těžkostech. V rámci obřadu bude jistě vhodné představit křesťanským manželům jejich životní vzor: Svatou rodinu z Nazaretu.

73. Během vzdálenější, bližší a bezprostřední přípravy se doporučuje shromažďovat zkušenosti, aby mohlo dojít k výrazné změně v chápání a ve slavení svátosti. Úsilí pastoračních pracovníků se však musí zaměřit také na sledování a objasňování toho, co již bylo stanoveno v liturgickém rituálu. Pochopení těchto otázek závisí přirozeně na kvalitě celé přípravy a na duchovní úrovni toho kterého společenství.

* * *

V tomto dokumentu byly předloženy některé prvky pro jednotnou přípravu věřících povoláných ke svátosti manželství. Bylo by žádoucí, aby mladí manželé, zvláště v prvních pěti letech svého manželského života, byli doprovázeni pomocí kurzů organizovaných ve farnostech nebo děkanátech podle výše uvedené normy Direktoría pro pastorační rodinu, (č. 14,15), v návaznosti na apoštolskou adhortaci *Familiaris consortio* (66).

Papežská rada pro rodinu předává biskupským konferencím tyto orientační směrnice pro jejich vlastní direktoria.

Biskupské konference a jednotliví biskupové mají pečovat o to, aby tyto směrnice byly uváděny do praxe v jednotlivých společenstvích církve.

Všichni věřící si tak budou moci lépe uvědomit, že svátost manželství, hluboké tajemství (Ef 5,21 násl.), je povoláním pro mnohé v Božím lidu.

Vatikán 13. května 1996

kardinál Alfonso López Trujillo
předseda Papežské rady pro rodinu

✠ biskup Francisco Gil Hellín
sekretář

Citované dokumenty

Familiaris consortio *O úkolech křesťanské rodiny v současném světě*

Zvon, Praha 1992.

Evangelium vitae *O životě, který je nedotknutelné dobro*

Zvon, Praha 1995.

Dokumenty II. vatikánského koncilu

Zvon, Praha 1995.

Katechismus katolické církve

Zvon, Praha 1995.

Kodex kanonického práva

Zvon, Praha 1994.